

ЕГОИЗЪМ И СОЛИДАРНОСТ В СМАЛЯВАЩО СЕ ОБЩЕСТВО

Боян Захариев

Институт „Отворено общество“, София
bzahariev@osi.bg

Резюме. Статията разглежда някои социални и икономически движещи сили на демографската промяна в България. Миграцията на социално уязвими групи, която представлява сериозен дял от общата миграция в страната може да бъде обяснена в голяма степен чрез провала на основни механизми на солидарност в обществото. Преразпределителната солидарност в обществото като цяло и солидарността между поколенията са дадени като пример. Показано е как механизмът на териториално разпределение на европейските фондове само усилва неравенството, а това няма как да не окаже натиск за усилване на миграцията към по-урбанизираните райони в страната и в чужбина. В резултат се получава масирана загуба на население в трудоспособна възраст. В последната част са показани някои възможни ефекти от стареенето на населението върху бедността и неравенството. Използвани са променена за целите на анализа симулация на разпределението на доходите в изкуствено общество и действителни емпирични разпределения на доходите в България. Основният извод е, че България трябва да преосмисли досегашната си политика, предназначена за едно младо и хомогенно общество със самостоятелни индивиди. Обществото ни е повлияно от доста разрушителни демографски сили, пораждащи неравенство и стареене, които изискват много по-силен фокус върху солидарността.

Ключови думи: солидарност, демографска промяна, европейски фондове, стареене, неравенство

В настоящата статия разглеждам острия дефицит на солидарност в нашето общество като една от възможните причини за протичащите неблагоприятни демографски процеси – процесите на миграция на социално уязвими групи в резултат от социално-икономическа принуда, намаляването на населението и поддържането на високи нива на бедност и неравенство, които дори има опасност още да се увеличат.

Опитвам се да аргументирам тезата, че част от миграционните процеси, а именно тези, които пораждат дълбоки социални проблеми и маргинализация, могат да бъдат обяснени чрез провал на основните механизми на солидарност в обществото, както на микро ниво (в отделни компактно населени териториални), така и на макро ниво – в обществото като цяло. За целта давам пример с разпределението на средствата от европейските фондове в България, тъй като от тях се очаква да произведат определен ефект на социална и териториална кохезия в една страна, чиято система на преразпределение не е особено настро-

ена към преодоляване на бедността и неравенствата, дори някои компоненти от данъчната система са открито регресивни.

В последната част разглеждам влиянието на намаляващото и състаряващото се население върху неравенството и бедността. Разсъжденията са илюстрирани с модифициран вариант на един от моделите в така наречените изкуствени общества и с емпирични данни за повъзрастовото неравенство в България.

Основният извод от направените наблюдения е, че нашето общество вероятно има нужда да смени приоритетите си. В момента сме създали стимули, предназначени за едно младо и социално хомогенно общество, в което всеки се грижи сам за себе си. Вместо това е необходимо да се подготвим за едно общество, което ще има нужда от силна солидарност между поколенията и между различните социални групи.

ВИДОВЕ СОЛИДАРНОСТ И ОБЩ ДЕФИЦИТ НА СОЛИДАРНОСТ

Солидарността е понятие, което се родее с много други понятия, имащи както етично, така и по-широко социално и икономическо съдържание. Солидарността е съпричастност, готовност за взаимопомощ, емпатия, сила, спояваща индивидите в групи. В солидарните действия индивидите влагат време, енергия и други ресурси, за да си помагат един на друг. Солидарността може най-плодотворно да бъде дефинирана като готовност за споделяне на ресурси с други хора чрез личен принос към тези в нужда или чрез данъчно облагане и преразпределение, организирано от държавата (Stjernø, 2005).

Солидарността несъмнено има отношение към запазването на една група или общност. Тя е форма на свързаност, пряка или косвена, с останалите членове на групата. Според една известна аксиома от теорията на социалните мрежи, свързаността (можем да интерпретираме това като броя и интензивността на връзките с останалите членове на групата) увеличава продължителността на членството (и намалява вероятността за напускане на групата), докато свързаността с индивиди, които не членуват в групата намалява продължителността на членството (Thye and Lawler, 2002: 5).

За индивидите, които са силно интегрирани в своята група чрез свързаност можем да смятаме, че заемат в някакъв смисъл централно положение в груповата ниша, докато по-малко свързаните заемат периферно или маргинално положение. Идеята за ниша е много продуктивна в това отношение. Тя е заета от екологията и много плодотворно въведена в социалните науки (напр. в Popielarz & McPherson, 1995). Всяка група има някакво пространствено или структурно ядро. Членовете на групата, които се намират по-близо до ядрото имат много повече връзки с други членове на групата и по-малко връзки с членове на други групи. Следователно има много по-голяма вероятност те да останат дълго в групата.

Отношенията на микросоциално ниво между това, което можем да наречем микропоколения се случват основно в семейството или между близки роднини. Отношенията на макросоциално ниво се случват в обществото между макропоколения или цели кохорти. Някои наричат това формална или студена солидарност. Студената солидарност е насочена към съграждани, които не познаваме,